

Inimkommunikatsiooni ideaal:

TÄIUSLIK KÕNE

Oleme näinud, et Täiuslik Nägemus, mille tekkides astutakse Kaheksaosalisele Teele, ei ole vaid intellektuaalne mõistmine, olgu see mõistmine kui tahes selge ja sügav, vaid on midagi palju rohkemat. See on olemise enda tegeliku ja peamise olemuse taipamine; oma loomult on see vaimne kogemus. See kogemus võib kesta vaid hetke – see võib tulla ja minna ühe välgatusena. Aga see on palju tõelisem, vahetum, lähedasem, isiklikum ja ehedam kui mistahes intellektuaalne mõistmine. Täiuslik Nägemus on välgatus – kogemus – ülimalt Tõelusest, ükskõik kui lühike, hetkeline või põgus see ka poleks.

Aga välgatuses ei piisa. Ei piisa, et nägemus tekib ja muudab meid vaid hetkeks. See peaks mõjutama meie elu kõiki külgi. See peaks imbuma igasse kehaossa. See peaks ümber kujundama kogu meie olemuse igal tasandil ja igas suhtes.

Muuseas, see on *mudra* tähendus budismis. *Mudra* on käte žest või sõrmede teatud asend. Tihti räägitakse mõistete rühmast *samadhi*, mantra ja *mudra*. *Samadhi* tähendab siin sisemist vaimset taipamist, mantra selle taipamise väljendamist kõnena ja *mudra* on selle sama taipamise väljendus žestina, mis ulatub meie olemuse kaugemate osadeni – sõrmeotsteni. *Mudra* tõlgitakse vahel 'maagiliseks žestiks' nii nagu näiteks mandala tõlgitakse vahel 'maagiliseks ringiks', aga neis ei ole midagi maagilist. Vastupidi, neis on midagi vaimset, transtsendentaalset.

Vaimne taipamine ei või jääda kõrgustesse, see peab langema olemuse sügavustesse ja ümber kujundama kõik meie elu osad ja alad. Kui see

juhtub ja meie elu muutub igas suhtes ja igal tasemel vastavalt Täiuslikule Nägemusele – vastavalt Tõe kogemisele ja taipamisele, siis kogemisele, mida kutsutakse Virgumiseks.

Nägime, et Täiuslik Tunne, tee teine aste, esindab jämedate töötlemata energiatega muundamist ja õilistamist millekski palju peenemaks, palju puhtamaks – võiks öelda, millekski palju vaimsemaks.

Nüüd tuleme Buddha Õilsa Kaheksaosalise Tee kolmandasse astmesse, mis on õige kõne – *samyag-vaca* (sanskriti k.). Antud juhul on tõlge probleemitu. See väljendus ei sisalda mitmetähenduslikke raskestitõlgitavaid nüansse. *Vaca* tähendab lihtsalt kõnet või väljendamist. *Samyag* (või *samyak*) on jällegi, nagu eelmiste astmete puhul ilmses, ‘terve’, ‘täielik’, ‘terviklik’, ‘täiesti arenenud’, ‘täiuslik’ ja mitte ainult ‘õige’ vastandina valele, nii nagu seda tavaliselt tõlgitakse. Seepärast ei räägi me *samyag-vaca*’st kui õigest kõnest, vaid kui Täiuslikust Kõnest, kuna seda see tegelikult tähendab.

On üsna märkimisväärne, et Täiuslikku Kõnet peetakse iseseisvaks Kaheksaosalise Tee astmeks. Võiks mõelda, et kõnel ei ole nii suurt tähtsust ja et selle kui teatud tegevuse võiks liita Täiusliku Tegevusega, tee järgmise astmega. Kuid nii see ei ole. Buddha õpetuses, sellisena nagu see on esitatud Kaheksaosalises Tees, on kõnele omistatud omaette aste. See näitab, kui suur tähtsus antakse budismis kõnele üldse ja eriti Täiuslikule Kõnele. Sellele lisaks, et Täiuslik Kõne on Kaheksaosalise Tee kolmas aste, on hoidumine selle vastandist – valest või ebatäiuslikust kõnest – neljas neist viiest juhtnõörast, mida iga ilmalikku budisti oodatakse järgivat.

Kõne või sõnaline kommunikatsioon on midagi sellist, millega me oleme peaaegu kogu aeg hõivatud. Me võime valida, kas praktiseerida meditatsiooni või mitte, aga kõne suhtes on meil vaevast valikuvõimalust. Tahame me seda või ei, aga me peame rääkima, me peame **suhtlema**. Me ei saa alati vaikida, isegi kui me seda tahaksime, ja enamik meist ei tahagi – igatahes mitte kogu aeg. Seepärast on süstemaatilise vaimse

treeningu ja kultuuri programmides möödapääsmatult vajalik pöörata tähelepanu ka kõnele. Kõne tuleks tuua vaimse elu mõjupiirkonda ja koguni panna selle kontrolli alla. Seda peaks arvestama ja sellele peaks andma oma koha.

Tavaliselt mõeldakse Läänes, et inimene koosneb kehast ja vaimust või kehast, hingest ja vaimust, aga budism jagab inimese kolmeks osaks: kehaks, kõneks ja meeleks. Selline kolmikjaotus on üks paljudest seikadest, millest libisetakse tavaliselt kergesti üle, nägemata selle tegelikku tähtsust. See jaotus näitab, et budism peab kõnet niisama tähtsaks kui keha või meelt.

Kui me vähegi mõtleme selle üle, märkame, et kõne on see, mis eristab inimest loomast. Me teame, et linnud häälitsevad ja et mõnedel ahvidel on teatud primitiivne kõne ja et delfiinid on ilmselt võimelised edastama üksteisele teateid. Kõne selle täiesti erilises tähenduses näib olevat inimese ja võib-olla ka inglite eelisõigus, aga meil on teadmised vaid inimeste kohta. Kõne on midagi täiesti erilist ja ebatavalist, see on midagi, mis meid tõepoolest eristab teistest elu vormidest. Vaadates asja lähemalt, näeme, et suur osa haridusest ja kultuurist on otseselt või kaudselt seotud kõnega. Kõne abil kasvatab last nii ema kui õpetaja. Raamatutest, mis on just nagu külmunud kristalliseerunud kõne, saame me teavet ja teadmisi; nende abil võime isegi Virguda.

Kogu haridus, teadmised ja isegi vaimne taipamine põhineb vahetult või kaudselt sõnal – kõnel, sõnalisel väljendusel. Seepärast on loomulik, koguni möödapääsmatu, et eetilises ja vaimses elus tuleks kõne võtta samavõrd tähelepanu alla kui mõtlemine või tegevus.

Budistlikus ajaloos on kolm suurt arenguetappi: Hinajaana, Mahajaana ja Vadžrajaana. Vadžrajaanas ehk 'teemanttees' seostatakse keha, kõne ja meel kolme neile vastava psüühilise keskusega (pööramata liialt tähelepanu sõnale 'psüühiline'). Keha arvatakse liituvat peakeskusega, kõne kurgukeskusega ja meel südamekeskusega. Seetõttu, tervitades oma õpetajat või Buddha kuju, teeme me seda kokkupandud peo-

pesadega, puudutades kõigepealt pead, siis kurku, siis rindkeret. See on märk sellest, et tervitame keha, kõne ja meelega, kogu oma olemusega, tervenisti, täiuslikult, hoidmata midagi tagasi.

On olemas palju teisigi vastavusi, mis liituvad keha, kõne ja meelega, näiteks niinimetatud kolm *kaya* ehk kolm buda olemise tasandit, aga selle esituse piires me ei peatu neil lähemalt. Praegu on tähtis märgata, et kõne esindav kurgukeskus asub pea- ja südamekeskuse vahel. Peakeskus ei esinda ainult keha, vaid teistes seostes ka mõistust ja arusaamist, samal ajal kui süda või südamekeskus esindab tundeid ja emotsioone. Kõnekeskuse asumine nende kahe vahel tähendab, et kõnes on nende mõlema keskuse omadusi. Kõne väljendab nii pead kui südant. Kõnes me anname edasi oma mõtteid ja tundeid. See on kehtiv nii tavalise kõne kui ka Täiusliku Kõne puhul. Täiuslik Kõne esindab või ilmutab nii Täiuslikku Nägemust – mis vastab intellektuaalsele mõistmisele, kuid ei ole sellega samane – kui ka Täiuslikku Tunnet, mis vastab omal tasandil meie tundeelule. Lihtsalt ja lühidalt öeldes, Täiuslikus Kõnes me väljendame Tarkust, Armastust ja Kaastunnet. Laias mõttes on Täiuslik Kõne kogu kõne või kommunikatsiooni muutumine vastavalt Täiuslikule Nägemusele ja Täiuslikule Tundele.

Budistlikes tekstides kirjeldatakse Täiuslikku Kõnet tavaliselt kui tõepärast, armastavat ja abistavat ning kui üksmeelt, kooskõla ja ühtsust loovat. Vale või ebatäiuslikku kõnet kirjeldatakse täpselt vastupidistes mõistetes kui ebatõepärast, kalki ja kahjulikku, mis tekitab vastuolu, ebakõla ja vaenu.

Enamus budistlikke kirjutisi, eriti nüüdisaegsed, mis käsitlevad Täiuslikku Kõnet (või õiget kõnet, nagu seda tavaliselt kutsutakse), on enamasti pinnalised ja moralistlikud. Need jäävad puhtalt eetilisele tasandile ja tavaliselt ei püütagi näha ega uurida Täiusliku Kõne psühholoogilisi ja vaimseid sügavusi. Õigupoolest võib öelda, et see väide peab paika mõnede inimeste suhtumisel kogu Buddha õpetusse ja eriti Kaheksaosalisse Teesse. Buddha õpetuse näiv lihtsus juhatab vahel eksiteele, isegi nii, et seda selgitades või väites end seda selgitavat, kiputakse

seda ära segama millegi tavapärase ja tuttavaga. Ei püütagi sukelduda pinna alla, et näha, mida Buddha tegelikult on öelnud.

Üldiselt mõeldakse, et tõepärasus, armastav sõbralikkus, abivalmidus ning kooskõla ja ühtsuse loomine on Täiusliku Kõne neli erinevat omadust või tunnust, just nagu oleks tegemist Täiusliku Kõnega, millesse on pistetud kõnelemise neli omadust. Vaadates aga asja sügavamalt ja uurides seda Kaheksaosalise Tee astet hoolikamalt, märkame, et need neli nn. omadust esindavad tegelikult nelja eri tasandit, kus igaüks on eelmisest sügavam. Sellega seoses võime rääkida kommunikatsiooni neljast progressiivsest tasemest.

Selles valguses kavatsen nüüd lähemalt peatuda neil neljal tasandil. See annab meile põgusa välगतuse või vähemalt mingisugusegi pildi mitte ainult Õigest Kõnest või Täiuslikust Kõnest, vaid ka inimkommunikatsiooni ideaalist, sellest, milline see Buddha õpetuse kohaselt peaks olema või võiks olla. Võib-olla me märkame, kui kaugelt me tavaliselt jääme sellest Täiuslikust Kõnest, ideaalsest kommunikatsioonist. Me räägime kogu aeg, aga ideaal jääb sageli saavutamata. Vaatame siis lähemalt, mida budistliku õpetuse järgi kujutab endast ideaalne kommunikatsioon.

1. TÕEPÄRASUSE TASAND

Kõigepealt on Täiuslik Kõne või ideaalne kommunikatsioon tõepärane ehk tõene. Tundub, et me teame täpselt, mida selle all mõeldakse, kui räägitakse, et kogu meie kõne peaks olema tõepärane. Lapsepõlvest peale on meile räägitud, et ei tohi valetada.

Aga kas me tegelikult teame, mida mõeldakse tõe rääkimise all? Kas me oleme mõelnud, mida see kõik endas sisaldab? Tõe rääkimine ei tähenda ainult faktidest hoolikalt kinnipidamist, selle tõdemist, et see riie on kollane ja et see siin minu ees on mikrofon. Tõepärasuse mõiste ei ammendu sellega. Faktide täpsus on loomulikult tähtis. See on üks

tõepärasuse element ja me ei saa sellest mööda minna, aga see pole veel kõik.

Need, kes on lugenud Boswelli, võivad meenutada dr. Johnsoni tuntud märkust faktilise tõepärasuse kohta. Ta ütleb, et kui teie lapsed jutustavad, et midagi juhtus ühe akna juures, aga tegelikult juhtus see teise akna juures, siis peaks neid otsekohe noomima, sest ei või iial teada, kuhu tõest kõrvalekaldumine võib viia. Niisiis on faktiline tõde tähtis. See on täiusliku kõne aluspõhjaks. Seda tunnetades peaksime me harjutama oma “jutustuste paikapidavust”, nagu seda nimetab dr. Johnson. See peaks olema meile üheks kõrgema ja puhtama tõepärasuse saavutamise treeninguplatsiks. Üldiselt oleme viletsad ja ebakindlad juba sellelgi tasandil. Vaid väga vähesed inimesed harrastavad tõepoolest paikapidavat jutustamist. Asju kaldutakse tavaliselt natuke muutma. Meile meeldib sageli oma jutus liialdada, pehmemdada, vähendada või ilustada. Selleni võib meid viia poeetilisus, aga me teeme seda kogu aeg, isegi kõige nõudlikumas olukorras ja parimatelgi hetkedel.

Osalesin kord Indias väikesel Vesak-pidustusel, mida korraldatakse igal aastal Buddha Virgumise auks. Sellest võttis osa umbes 70-80 inimest, aga ühes budistlikus ajakirjas kirjeldati seda hiljem kui “hiiglasuurt kokkutulekut”, milles osales tuhandeid inimesi. Selle artikli kirjutaja võis ehk mõelda, et niimoodi propageerib ta Dharmat ja õhutab usku ja innustust, kuid nii toimides on selle mõju vastupidine. Ta ei olnud tõepärane faktilise täpsuse mõttes. Kõik me kaldume fakte väänama, moonutama või vähemalt veidi kallutama selles suunas, kuhu me sooviksime, seepärast peaksime olema selles suhtes äärmiselt hoolikad. Kui ütleme näiteks, et oli kaunis päev, siis pidi päev olema tõepoolest kaunis. Me ei tohiks liialdada ega vähendada. Kui ütleme, et koosolekul oli kümme inimest, siis peaksime olema kindlad, et seal oli tõesti kümme inimest. Kui seal oli tuhat, siis ütlemegi, et oli tuhat, aga kui seal oli vaid viiskümmend, siis ärgem muutkem seda saja viiekümneks. Või kui mingil teisel koosolekul oli tuhat inimest, siis ärgem muutkem seda saja viiekümneks. Seega peaks kõne paikapidavust rangelt tähele panema.

Teisest küljest tuleb jällegi rõhutada, et tõese kõne tegelik tähendus – sügavam, täielikum ja vaimsem tähendus – on midagi palju enam kui vaid kõne faktiline täpsus, nii tähtis kui see ka ei ole.

Tõepärasusel on ka psühholoogiline ja vaimne mõõde. Faktilisele täpsusele lisaks kuulub tõe kõnelemisse ka aus ja avameelne hoiak. See tähendab, et me ütleme seda, mida me **tõepoolest** mõtleme. Me ei räägi tõtt, kui me ei räägi kogu tõtt, kui me ei räägi, mis toimub tegelikult meie südames ja meeles, mida me tegelikult mõtleme ja tunname. Kui me niimoodi ei tee, siis pole me ka tõesed, siis pole meie suhtlemine tõeline.

Aga sellisel juhul tekib küsimus: kas me üldse teame, mida me mõtleme? Kas me tõesti teame, mida tunname? Enamus meist elab kroonilise vaimse segaduse, hämmelduse ja kaose seisundis. Võimaluse tekkides võime me korrata seda, mida oleme kuulnud või lugenud. Me võime seda teha, kui seda nõutakse, näiteks eksamitel või seltskondlikel puhkudel. Kuid me teeme seda, teadvustamata, mida räägime. Kuidas me oskame siis tõtt rääkida? Kuidas me saaksimegi olla tõesed, kui me ei tea, mida me tegelikult mõtleme?

Kui me tahaksime rääkida tõtt sõna otseses mõttes või vähemalt tava-pärasest veidi täiuslikumalt, peaksime laskma oma mõtteil selgineda, peaksime tekitama mingisugusegi korra oma intellektuaalses kaoses. Me peaksime teadma üsna selgelt ja kindlalt, mida mõtleme ja mida ei mõtle, mida tunname ja mida ei tunne. Me peaksime olema sellest sügavalt teadlikud. Meil tuleks õppida nägema, mis toimub meie sees, millised on meie motiivid, ajendid ja ideaalid. See tähendab, et me peame olema täiesti ausad iseene suhtes. See tähendab, et me peame tundma iseennast. Kui me ei tunne iseennast, oma sügavusi ja kõrgusi, kui me ei ole võimelised tungima oma olemuse sügavusse ega ole ausad iseenda vastu ega oma sisemist selgust ja nägemust, siis me ei oska rääkida tõtt.

See on midagi sellist, mida meil kõigil tuleks mõista. Kui me seda mõistame, näeme, et tõe rääkimine ei ole sugugi kerge. Võiks minna isegi nii kaugele ja ütelda – ma arvan, see ei ole liialdus – et enamik

meist ei räägi enamasti tõtt. Kui seda öelda veelgi teravamalt, et mitte öelda paradoksaalselt, võiks öelda, et enamik meist õigupoolest valetab peaaegu kogu aeg ja meie kommunikatsioon on õieti öeldes üks suur vale, sest me ei ole võimelised rääkima midagi muud. Me ei ole võimelised tõtt rääkima selle sõna otseses mõttes. Kui asja üle veidi mõtiskleda, tuleb möönda, et enamik meist läheb läbi kogu elu, aasta aasta järel, lapsepõlvest või vähemalt noorukieast kuni vanaduseni, olles võimetud vähemalt kordki elus rääkima tõtt, tõtt selle sügavamas tähenduses, tõtt, mida mõistena sageli valesti kasutatakse.

Me kõik teame, kui suur kergendus on rääkida tõtt, kui selleks avaneb võimalus. Tihti me ei märkagi, kui palju me valetame, enne kui tekib võimalus rääkida tõtt, kas või vahetevahelgi.

Me kõik teame, et kui miski rõhub südant ja meid murelikuks teeb, siis on suureks kergenduseks sellest kellelegi rääkida – rääkida midagi salgamata. Õnnetuseks juhtub seda paljude inimeste elus väga harva, kui üldse juhtub.

Tõe rääkimine tähendab õieti mina ise olemist. **Mina ise** mitte tavapärases, sotsiaalses mõttes (nagu meid arvatakse olevat seltskonnas, mis ei tähenda aga tavaliselt mitte sugugi mina ise olemist), vaid iseenda väljendamist sellisena, nagu me tegelikult oleme ja teame end olevat. Tõe rääkimine isegi selle õilsamas, täielikumas, sügavamas ja vaimsemas mõttes ei toimu vaakumis. Me ei roni puu otsa, et kuulutada tõde tähtedele. Tõde räägitakse alati kellelegi – teisele indiviidile, teisele inimolendile. See viib meid Täiusliku Kõne või täiusliku kommunikatsiooni teisele tasandile.

2. ARMASTUSE TASAND

Täiuslik kõne ei ole ainult tõene, isegi mitte selle sügavamas tähenduses, see on ka südamlilik ja armastav. See on tõe rääkimine armastusega. See ei tähenda lembesõnade lausumist või midagi selletaolist. Armastu-

sega tõe rääkimine tähendab, et ollakse täielikult teadlik sellest inimesest, kellega räägitakse. Kui paljud meist seda oskavad? Kui mõelda selle üle, märkame, et tavaliselt me isegi ei vaata seda inimest, kellega me räägime. Olete te seda märganud? See peab paika tõenäoliselt nii teie puhul kui ka nende puhul, kes teiega räägivad. Kui te räägite teistega või teised teiega, ei vaata te neid. Tavaliselt vaadatakse üle öla, otsaesist, lage või põrandat, peaaegu mida tahes, aga mitte vestluskaaslast. Kui ei vaadata oma vestluskaaslast, ei saagi temast teadlik olla (see on üks põhjus, miks FWBO-s tehakse kommunikatsiooniharjutusi, mille väärust mõned teist juba teavad).

Võib öelda, et armastus nii, nagu me seda mõistet praegu kasutame, tähendab teise inimese teadvustamist. Aga kui me ei tunne teist inimest, kuidas me saame siis sellele inimesele rääkida armastusega. See ei ole ju võimalik. Meile meeldib mõelda, et me armastame inimesi, et me oleme südamlikud, aga see on harva tegelikult nii. Tavaliselt me näeme inimesi vaid oma emotsionaalsete reaktsioonide valguses. Reageerime nende suhtes teatud viisil ja siis omistame oma emotsionaalse reaktsiooni neile, arvates selle nende omaduseks. Näiteks, kui inimesed teevad midagi, mida me tahaks näha neid tegevat, siis me ütleme, et need inimesed on head, lahked, abivalmid jms. Niimoodi me tegelikult ei suhtle nende inimestega. Tegelikult juhtub see, et enamus ajast me suhtleme või proovime suhelda või teeskleme suhtlemist oma mõtteliste projektsioonidega. See on eriti üldine nende suhtes, keda me peame lähedasteks inimesteks. Vanemad ja lapsed, õed ja vennad, abikaasad tunnevad teineteist väga harva. Nad võivad olla koos elanud kakskümmend, kolmkümmend või nelikümmend aastat, kuid nad ei tunne üksteist. Nad tunnevad teise poolt tekitatud iseenda reaktsioone, mida peetakse teise inimese omaduseks. Niimoodi arvatakse end tundvat teist inimest, kuid tegelikkuses ei tunta üldsegi mitte. Tuntakse vaid iseenda kujundatud vaimseid ja emotsionaalseid seisundeid.

See peaks olema üsna kainestav mõte. Ühe vana ütluse järgi vaid tark isa tunneb oma lapsi. Samamoodi ka vaid tark laps tunneb oma isa; vaid

tark naine tunneb oma meest; ja vaid väga tark mees tunneb oma naist, sest mida kauem elatakse koos, eriti nendega, kellega ollakse seotud sugulus- või tugeva emotsionaalse sidemega, seda vähem neid tuntakse tõelises vaimses mõttes. Mida õigupoolest tähendab lapsele ema? Ema on suurepärase soojuse ja mugavuse, kaitstuse ja heaolu tunne: **see** on ema. Laps ei tunne ema isiksusena. Sama kehtib ka teiste sugulaste suhtes. Niisugune suhtumine säilib meil peaaegu kogu elu, ehk vähe peenemal ja mõistuspärasemal tasemel.

Seetõttu on inimeste vahel nii palju arusaamatusi, nii palju ebaõnnetumisi ja pettumisi, eriti kõige lähedamates suhetes. Inimesed ei mõista üksteist, sest ei tunta üksteist ja seepärast ei olda võimelised üksteist ka armastama. On vaid projektsioonide vaheline pseudokommunikatsioon, ei midagi rohkemat. Tean, et see kõlab drastiliselt ja ehk kohutavaltki, aga see on tõsi. Arvan, et kõige parem ja kasulikum on vaadata tööle näkku ja seda võimalikult kiiresti, selleks et taibata, et enamikul juhtudel on nn. inimsuhted vaid vastastikuste projektsioonide rägastik, täiesti ilma vastastikuse tundmise ja arusaamiseta, rääkimata vastastikusest armastusest.

Aga kui **on** tekkinud vastastikune teadvustamine ja vastastikune armastus ja kui **ollakse** võimelised rääkima tõtt teisele inimesele, samaaegselt teadvustades seda teist inimest, siis tähendab see loomulikult, et armastatakse seda teist inimest, kuna armastus on teise olemuse teadvustamine ning siis ka teatakse, mida teine inimene vajab. Kui me tööpoolest kedagi tunneme, siis me tunneme ka tema vajadusi. See on erinev meie arvamusest, et nad peaksid midagi omama või vajama, kuna see oleks **meile** meelepärane. Seda viimast tavaliselt silmas peetaksegi, kui öeldakse teadvat, mis on teistele hea. Inimeste vajaduste tundmine tähendab selle teadvustamist, mis oleks neile objektiivselt hea, iseenenda huvisid arvestamata. Sellisel juhul me teame, milline peab olema hoolitsus, mida anda, kuidas aidata jne. See viib meid Täiusliku Kõne kolmandale tasandile ehk kommunikatsiooni kolmandale astmele.

3. ABISTAMISE TASAND

Vastavalt Buddha õpetusele peaks meie kõne olema kasulik selles mõttes, et see edendaks selle inimese arengut, kellega räägitakse, eriti vaimset arengut. See ei pea sisaldama erilisi religioosseid juhiseid, kuigi ka see võib olla väga kasulik. Laialt võttes, see Täiusliku Kõne külg – kasulik kõne – seisneb inimese või inimestega niimoodi rääkimises, et nende olemise ja teadvuse tase ei lange, vaid tõuseb. Vähiim, mida me võime teha, on olla positiivne ja lugupidav. Paljud inimesed on väga negatiivsed. Rääkides neile millestki heast ja rõõmsast, püüavad nad kas teha rumaltõsist nägu, alavääristada seda või õõnestada teie enesetunnet. Lõpuks võite end tunda süüdlaseniagi, et te üldse olete olnud rõõmus selle asja üle, et teile see meeldis, et te pidasite seda väärtuslikuks. Niisiis peaksime olema vähemalt positiivsed ja tunnustavad, mõistes, et just sellise hoiakuga aitame teistel kasvada, aga mitte sellega, kui oleme negatiivsed, kriitilised ja hävitavad*.

Seda punkti illustreerib üks kaunis lugu, mis on pärit piibli ühest apokriiva-raamatust. (Kristluse varajastel aegadel oli lisaks piibli neljale evangeeliumile kümneid ja isegi sadu evangeeliume. Mõned neist on säilinud tänapäevani ja sisaldavad jutustusi ning naljajutte, mida piiblist ei leia). Selles loos rändas Jeesus koos oma jüngritega mööda teed kuhugi Galilea poole, kuni nad ootamatult nägid surnud koera. Tavaliselt me ei näe oma tänavatel surnud koeri, aga idas on see praegugi päris tavaline vaatepilt ning need teie seast, kes on lugenud Baudelaire'i kuulsat luuletust, teavad, et surnud koer ei ole just ilusa väljanägemisega. See koer oli seal kindlasti lebanud mitmeid nädalaid, nii et jüngrid, kes sattusid seda nägema, väljendasid oma vastikust ja õudust. Aga Jeesus naeratas ja ütles: "Kui kaunid hambad!" Isegi surnud koeras nägi ta kaunist.

---

* Konstruktivne kriitika, kui see põhineb positiivsetel tunnetel ja ehtsal murel teise inimese pärast, on loomulikult teine asi. Selline kriitika soodustab vaimset kasvu ja see võib olla vastastikune. Seepärast on see kasulik selle sõna parimas tähenduses ja seda tuleb lugeda Täiusliku Kõne juurde kuuluvaks.

Selline tõenäoliselt ongi hoiak, mida Täiusliku Kõne see tasand meilt nõuab. Meil tuleks näha asjade häid, säravaid ja positiivseid külgi, aga mitte pöörata oma tähelepanu negatiivsetele külgedele. Meil ei tuleks olla nii kriitilised ja lammutavad. Loomulikult ka kriitikal on oma koht, isegi lammutaval – see võib olla põhjendatud. Aga paljudel meist on see liiga kerge tulema, jättes kõvasti hooletusse positiivsema poole. Isegi kui meil pole võimalik anda erilisi vaimseid juhiseid või õpetada inimesi – väga vähesed meist on võimelised seda mingil moel või mingil määral tegema – saama me siiski olla abivalmid. Me võime suhtuda positiivselt ja hinnata kõike head, mida me näeme kasvavat või esile tulevat teises inimeses. Igatahes, kui meil ka tuleb võimalus anda mingisugust õpetust, siis on sellel mõju vaid siis, kui see antakse abistava, positiivse ja konstruktiivse vaimuga.

Kui me suhtleme kirjeldatud viisil – kui me räägime tött, ainult tött ja ei midagi muud; kui me räägime armastusega, s.t. teadvustades teise olemust; kui me räägime niimoodi, et see soodustab teise arengut, nii et sellel on terve ja positiivne mõju; kui me hoolitseme enam teiste vajaduste eest; kui me ei projitseeri teistele oma emotsionaalseid seisundeid ega ekspluateeri neid – siis on tulemuseks see, et rääkides teistega või suheldes teistega unustame iseend. See viib meid Täiusliku Kõne neljandale ja kõrgemale tasandile ehk kommunikatsiooni neljandale ja viimasele astmele.

4. ÜKSMEELT, KOOSKÕLA JA ÜHTSUST LOOV TASAND

Täiuslik Kõne on kõne, mis loob üksmeelt, kooskõla ja ühtsust. See ei ole vaid sõnaline nõustumine. See ei tähenda, et öeldakse kogu aeg “jah, muidugi”. See ei tähenda samal arvamusel olemist. Küsimus ei ole selles, et “mina usun budismi ja sina usud budismi”. Siin ei mõelda seda. Üksmeelt, kooskõla ja ühtsust loov kõne tähendab tegelikult vastastikust abistamist, mis põhineb tõepärasusel ja üksteise olemuse ja vajaduste teadvustamisel ning viib vastastikusele eneseületamisele.

Vastastikune eneseületamine on Täiuslik Kõne sõna otseses mõttes. See ei ole ainult Täiuslik Kõne, vaid ka kommunikatsiooni täiuslikkus. Kui üksmeel, kooskõla ja ühtsus, kui mõistmine on täielik ja täiuslik, siis midagi rohkemat ei olegi vaja öelda. Isegi igapäevase elu tasandil, kui kohtutakse kellegagi esimest korda, siis räägitakse palju, vahetatakse mõtteid, õpitakse teineteist tundma, aga mida rohkem teineteist tundma õpitakse, seda vähem on teatud mõttes teineteisele rääkida. Kui Täiuslik Kõne saavutab haripunkti kooskõlas ja vastastikus eneseületamises, siis samal ajal saavutab ta haripunkti ka vaikuses.

See, mida Buddha nimetas Täiuslikuks Kõneks, on kommunikatsiooni kõrgeim vorm, aga meil ei tuleks seepärast veel mõelda, et kõne või isegi Täiuslik Kõne on ainukene suhtlemise vahend. Vadžrajaana budism – teemanttee budism – eristab kolme Buddha õpetuse edasiandmise tasandit. Madalaim on sõnaline tase. Sellel tasandil antakse õpetus, vaimne kogemus edasi räägitud või kirjutatud sõna abil. Teiseks tasandiks on edasiandmine märkide või sümbolite abil, näiteks nagu ühes zen legendis, kus Buddha tõstab kogunenud rahvahulga keskel üles kuldse lille. See oli märk. Selle tähendust mõistis ainult Mahakašjapa ja selle märgi kaudu või selle märgi tähenduse kaudu kandus Buddha vaimne kogemus, Õpetuse olemus, üle Mahakašjapale ja temalt edasi tervele reale zeni meistritele. Aga kõrgeim edasiandmise tase Vadžrajaana järgi on telepaatiline kommunikatsioon, mis loomulikult toimub vaikuses. See on vahetu kommunikatsioon meelest meelde, ilma kirjutatud või räägitud sõnata, visuaalse märgi või sümboli vaheleastumiseta. See on märkideta meelevalgatus, iseeneslik, vahetu, täiesti ilma vahendajata, vaheaineta. See on ühe meele otsene, vahetu sattumine teise meelde.

Ei ole õige arvata, et vaikus on üksnes helide puudumine. Kui kõik hääled vaibuvad – tänava liiklusrumina, toolide naging ruumis, helid meie enda hingamisest ja koguni mõtlemisest –, jääb järele mitte üksnes midagi negatiivset ja väljasurnut, mitte üksnes vaakum. Järele jääb elav vaikus.

Sellega seoses meenub 1950. aastal surnud India targa ja õpetaja suur eeskuju. Mul oli õnn olla temaga mõnda aega koos, umbes aasta enne ta

surma. Ta oli selle hoiaku täiuslik eeskuju. Ta lihtsalt istus ašramis poodiümil, millele oli asetatud tiigrinahk, ja enamiku ajast istus ta vaikides; arvan, et ta oli seal istunud 40 aastat. Kuigi saal oli tavaliselt rahvast täis, võis sisse astudes tunda kummaliselt võbelevat vaikust. See näis temast sõna otseses mõttes voolavat. Võis peaaegu näha temast kiirgavaid vaiku-se laineid, mis rahustasid kõikide inimeste südameid ja meeli. Maas istudes võis päris selgesti tunda enda ümber voolavat vaikust, mis rahustas ja vaigistas, pühkides minema kõik mõtted. Ma ei räägi poeetiliselt ega kujundlikult – seda võis tunda üsna konkreetselt. See tundus positiivse, lainesarnase jõuna, mis hõljus kogu aeg ümber istuja. See oli vaikus – tõeline vaikus, ehe vaikus, mida Ramana Maharshi nii kaunilt esindas.

Selline vaikus on väga haruldane. Isegi tavalist vaikust, vaikuse madalamat vormi on tänapäeval raske leida. Kindlasti on meist paljude elus liiga palju müra ja tavaliselt ka liiga palju rääkimist. Selle rääkimise all ei mõtle ma tõelist sõnalist kommunikatsiooni, vaid paljalt lobisemist, sõnade hulgalist voolu ilma igasuguse tähenduseta.

Ei saa mööda mõttest, et kõne, mis on nii väärtuslik ja imeline, nii väljenduslik ja kallihinnaline, on midagi täiesti erandlikku. See on midagi sellist, mida peaks tegema pärast järelemõtlemist ja ettevalmistust – nagu söömistki. Kuid sageli kõne hoopis eelneb mõtlemisele; kõne on reegliski ja vaikus erandiks.

Aga võib-olla on meil kõigil veel lootust, nagu noorel Macaulay'l, kelle kohta suur teravmeelitseja Sydney Smith ütles: “Macaulay teeb edu-samme. Tal on ka vaikuse välgatusi.” Enamik meist on samasuguses olukorras. Võib-olla edeneme meiegi, ehk on meilgi vaikuse kirkaid hetki. Võib-olla tuleks meil oma ellu tuua rohkem vaikust: leida rohkem aega vaikususes olemiseks, lihtsalt üksi, iseendaga olemiseks. Kuni seda ei juhtu aeg-ajaltki, vähemalt tund või kaks päevas, märkame, et mediteerimine osutub üsna raskeks.

Tundub, et oleme kaldunud Täiusliku Kõne teemast kõrvale. Võib näida paradoksaalsena, et tuleb **rääkida** – veel sellises ulatuses – vaikuse ülis-

tamiseks. See sarnaneb kuulsale kirjeldusele Garlyle' teostest: "Vaikuse evangeelium, 40 köites, kirjutanud härra Sõnaohter". Seepärast on mul ehk õigem lõpetada, lootuses, et nüüd on selgemaks saanud – Täiuslik Kõne sisaldab endas palju enam, kui ehk esialgu näis. Täiuslik Kõne ei ole õige kõne tavalises mõttes. See esindab Buddha ideaali inimkommunikatsioonist: täiuslikult tõene selle sõna sügavamas tähenduses; täiuslikult armastav, südamlilik; täiuslikult abistav ja täiuslikult üksmeelt, kooskõla ja ühtsust loov ehk täiuslikult oma mina ületav.